

Adam Żaliński

ORGANIZACJE POLSKIEJ DIASPORY

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU

ORGANIZACJE POLSKIEJ DIASPORY

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Adam Żaliński

ORGANIZACJE POLSKIEJ DIASPORY

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Kraków 2023

Adam Żaliński

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0002-7527-2524>

 adam.zalinski@uj.edu.pl

© Copyright by Adam Żaliński, 2023

RECENZENCI

dr hab. Mariusz Dzięglewski, prof. UP

prof. dr hab. Tadeusz Paleczny

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Patrycjusz Pilawski

PROJEKT OKŁADKI

Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8138-760-6 (druk)

ISBN 978-83-8138-761-3 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381387613>

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	9
1. Organizacje diaspory: dotychczasowe badania, ramy teoretyczne i podstawowe pojęcia.....	15
1.1. Wokół terminologii dotyczącej Polaków i osób polskiego pochodzenia poza granicami kraju	26
1.2. Organizacje polskiej diaspory	39
1.3. Uwarunkowania funkcjonowania organizacji imigranckich	44
1.3.1. Model wyjaśniający stan organizacji imigranckich – dalsze uwagi.....	53
1.3.2. Powodzenie działań organizacyjnych.....	56
1.4. Zróżnicowanie organizacji diaspory.....	58
2. Cele i metodologia badań własnych	63
2.1. Cele badań własnych.....	63
2.2. Problem badawczy i hipotezy badań własnych	64
2.3. Zestawienie zmiennych analitycznych.....	69
2.4. Przebieg badań, narzędzie, analiza danych i sposób prezentacji wyników	72
2.5. Dobór próby	75
3. Stan organizacji polskiej diaspory na świecie i w podziale na grupy geograficzno-funkcjonalne w świetle badań własnych	79
3.1. Kraj funkcjonowania.....	85
3.2. Zasięg terytorialny działania.....	87
3.3. Rok założenia organizacji	89
3.4. Forma prawna	90
3.5. Posiadanie statutu lub innego dokumentu regulującego działalność.....	92
3.6. Struktury organizacyjne	93
3.7. Zróżnicowanie kadry zarządzającej.....	95
3.8. Praca na etat.....	98
3.9. Liczba członków i ich zaangażowanie	100

3.10. Współpraca z innymi podmiotami	106
3.11. Źródła finansowania	108
3.12. Zaplecze lokalowe	111
3.13. Sukces organizacji i intensywność działań organizacyjnych	113
3.14. Obszary działań organizacji	115
3.14.1. Podtrzymywanie polskiej tradycji i tożsamości narodowej	116
3.14.2. Promocja Polski wśród osób o niepolskim pochodzeniu	116
3.14.3. Prowadzenie działalności kulturalnej i artystycznej	117
3.14.4. Szkolenia, edukacja, rozwój, wsparcie dla innych podmiotów i organizacji	117
3.14.5. Szkolenia, edukacja, rozwój, wsparcie dla osób indywidualnych	118
3.14.6. Badania, analizy, prace naukowe	119
3.14.7. Konserwacja, opieka nad zabytkami, ochrona kolekcji i zbiorów	119
3.14.8. Finansowanie działań innych podmiotów	120
3.14.9. Działalność społeczna i charytatywna, w tym sprawy weteranów i kombatanatów	120
3.14.10. Sprawy branżowe i zawodowe	121
3.14.11. Polityka i ideologia	122
3.14.12. Religia	123
3.14.13. Media	124
3.14.14. Inne szczególnie ważne obszary działań organizacji	124
3.15. Pożądane źródła finansowania	128
3.16. Największe problemy i szanse stojące przed Polakami i ludźmi polskiego pochodzenia	131
3.17. Uwarunkowania funkcjonowania organizacji	132
3.18. Specjalizacja organizacji	135
3.19. Etap cyklu życia organizacji	137
3.20. Charakterystyki polskiej społeczności imigranckiej	139
3.21. Warunki rozwoju organizacji i mniejszości polskiej	144
3.22. Pomoc oraz współpraca z Polską	152
3.23. Rozwiązania prawne i organizacyjne ukierunkowane na poprawę sytuacji organizacji polskich za granicą	159
3.24. Relacje dwustronne państwo goszczące – Polska	161
4. Znaczenie wybranych determinantów stanu organizacji	165
4.1.1. Sukces organizacyjny a inne zmienne	166
4.1.2. Analiza pozostałych zmiennych diagnostycznych dla stanu organizacji	168
4.1.3. Charakterystyka procesu migracyjnego oraz zbiorowości imigranckiej	170
4.1.4. Charakterystyka kraju i społeczeństwa przyjmującego oraz relacje bilateralne między krajem wysyłającym a przyjmującym	172
4.1.5. Charakterystyka kraju i społeczeństwa wysyłającego	173

4.2. Weryfikacja hipotez	174
4.3. Synteza wyników	178
4.4. Ograniczenia badań własnych oraz dalsze kierunki poszukiwań	191
5. Przyszłość organizacji polskiej diaspory. Głos w dyskusji	199
5.1. Skoro jest tak dobrze, to dlaczego jest tak źle?	202
5.2. Jak jest dziś? Jak może być w przyszłości?	206
5.3. Organizacje dynamiczne, proaktywne, wszechstronne i nie tylko kulturalne „w starym stylu”	223
5.4. „Odczarowanie” organizacji polskiej diaspory	229
Aneks	237
Literatura	251
Streszczenie	269
Summary	271
Indeks osobowy	273
Indeks nazw geograficznych	277

WSTĘP

Badania organizacji diaspory polskiej, rozumiane jako studia nad organizacjami mniejszości polskich na obczyźnie, organizacjami polonijnymi czy polskimi organizacjami imigranckimi są częścią studiów polonijnych, które z kolei przynależą do szerszej refleksji nad etnicznością. Tematyka taka zaliczona może być równocześnie do badań migracyjnych¹. Informacje dotyczące historii, roli i funkcjonowania organizacji polskiej diaspory znajdują się nieraz zarówno w publikacjach badaczy zajmujących się mniejszością polską za granicą, jak i sporadycznie, migracjami ludności w perspektywie ogólnoswiatowej. Organizacje tworzone przez Polaków czy osoby polskiego pochodzenia wpisują się w grupę organizacji najczęściej działających non profit (ale nie jest to regułą²) i reprezentujących interesy mniejszości. Te ostatnie są bardzo zróżnicowane. Można wskazać wśród nich zarówno takie, które ukształtowały się niedawno i dobrowolnie, jak i takie, które składają się z osób o nieemigracyjnym rodowodzie i ich potomków, którzy znaleźli się na obczyźnie na skutek przesunięcia granic lub innych odgórných decyzji rządów, a więc w sposób przymusowy. Przyczyny migracji, ale również patrząc szerzej, okoliczności znalezienia się poza granicami kraju są różnorodne (m.in. polityczne, rodzinne, ekonomiczne, kulturowe), a często do decyzji o wyjeździe prowadzi splot okoliczności. Zatem inne będą motywacje, postawy i oczekiwania w stosunku do organizacji działających wśród

¹ Więcej o badaniach polonijnych, w tym organizacji imigranckich, zob. np. Miodunka 1996, s. 1; Nowosielski 2016, s. 20–25. Warto podkreślić, że biorąc pod uwagę specyfikę nauki o migracjach, ma ona charakter interdyscyplinarnego obszaru badań (Konecki 2014).

² Nie jest to warunek konieczny do spełnienia z punktu widzenia uwzględnienia danej organizacji w badaniach stanowiących część niniejszego opracowania. W poczet organizacji diaspory polskiej włączono również podmioty, które prowadzą w pewnym zakresie działalność komercyjną, lecz ich misja rozumiana jest szerzej niż typowa działalność dla zysku. Z pewnych powodów (zob. dalej) osoby związane z organizacją dokonały po prostu takiego wyboru rejestracji działalności. Formalny aspekt komercyjności oraz realne generowanie zysków nie odbierają automatycznie tym organizacjom misyjności, tj. działania na rzecz osób identyfikujących się z polskością.

migrantów dobrowolnych, inne zaś w odniesieniu do migrantów przymusowych, różne też może być nastawienie do kraju gospodarza. Taka różnorodność podmiotowa wpływać będzie na zmienność celu, formy i zakresu działania organizacji. Nastawienie gospodarzy do mniejszości polskich i ich organizacji także jest zróżnicowane, pochodne w stosunku do historii obopólnych relacji międzykulturowych i zmienia się pod wpływem bieżących uwarunkowań społeczno-politycznych. To nastawienie będzie stanowić kolejny ważny kontekst rozwoju regulujący funkcjonowanie organizacji diaspory. Jest to wyzwanie dla zastosowanych ram teoretycznych, które z trudnością obejmują taką złożoność przedmiotową, jak i tym bardziej specyfiki rozmaitych warunków, w których przyszło funkcjonować danej organizacji. Być może jest to główny powód, dlaczego szeroko zakrojone studia porównawcze polskich organizacji imigranckich nie są często prowadzone. Niewiele jest na gruncie polskim podobnych badań ujmujących dalece różnorodne formy organizacyjne i różnorodne czynniki potencjalnie ważne dla stanu organizacji. Niemniej jednak szeroka perspektywa ujęcia tematu ma swoje atuty, wśród których koronnym jest możliwość czynienia porównań. Efekty uzyskane w wyniku badań tak szerokich uwarunkowań mogą mieć istotną wartość poznawczą, ale również aplikacyjną – stać się pomocnym narzędziem dla polityki polonijnej.

Dotychczasowe studia nad organizacjami polskimi za granicą to w pierwszej kolejności studia nad organizacjami non profit o profilu etnicznym i imigranckim, traktujące organizacje jako funkcjonujące w obrębie danego państwa, czyli pozostające pod wpływem dobrze dookreślonych uwarunkowań historycznych, społecznych i kulturowych. Zestawienie takich opracowań wyraźnie wskazuje na ich lokalizację z punktu widzenia teoretycznego i dyscyplin (specjalności) naukowych, co nie oznacza jednocześnie łatwości i zgodności w zdefiniowaniu, czym są te organizacje. Z pewnością organizacje imigranckie są przejawem życia społecznego o bardzo zróżnicowanym charakterze, nawet jeśli cele, które przyświecają ich działaniom, dadzą się sprowadzić do kilku naczelnych, np. podtrzymywania i rozwijania tożsamości danej mniejszości, promocji kultury, w tym tradycji i języka. Na to, jakie kształty i formy przyjmą, będzie miał wpływ bardzo szeroki kontekst, na który składać się będą m.in. charakter danej mniejszości, w tym jej obecne potrzeby, kultura dominująca w kraju przyjmującym, poziom swobód obywatelskich, wolność zrzeszania się w kraju przyjmującym, relacje bilateralne kraju pochodzenia z krajem przyjmującym, globalizacja i utransnarodowienie. Jak trafnie zauważa Nowosielski (2016, s. 7) „[t]a wieloaspektowość organizacji imigranckich może powodować,

iz organizacje te, w tym także organizacje polonijne, nadal pozostają fenomenem w niedostatecznym stopniu opisanym i wyjaśnionym”.

W zamyśle autora niniejsza praca nie jest typowym studium organizacji polonijnych, biorąc pod uwagę dotychczasową literaturę naukową w tym zakresie. Przede wszystkim główny jej cel sprowadza się od przedstawienia ogólnych charakterystyk tych organizacji. Celem pracy jest więc w pierwszej kolejności opis charakterystyk organizacji diaspory polskiej. Ma on charakter eksploracyjny i diagnostyczny zarazem. Nie jest to zadanie łatwe z punktu widzenia choćby ich różnorodności, niemniej od dawna dostrzega się potrzebę podejmowania prób uogólnień w tym zakresie (Babiński 1986, s. 96). Niniejsza praca i badania w niej opisane starają się nie przyjmować charakteru zaangażowanego, nie analizuje się tu organizacji z historycznego punktu widzenia, nie jest to też studium przypadku, a tym bardziej nie jest to zapis wspomnień z pracy na rzecz organizacji czy kalendarium wydarzeń. Wydaje się, że duża część lub nawet większość prac dotyczących polskich organizacji mniejszościowych i tematów zbliżonych oparta jest na jednym lub kilku z wymienionych powyżej podejść (np. Leska-Słęzak 2017; Czop 2014; Chodubski 2013; Wojdon 2008; Lubicz-Miszewski 2007). Natomiast niniejsza monografia i przedstawione w niej badania są teoretycznie umocowane w modelu opisującym uwarunkowania działania organizacji imigranckich (Nowak, Nowosielski 2016). Tak obrany cel, najszerszej ujmując, ma charakter diagnostyczny. Sprawia to, że zadaniem pracy jest również spełnienie przynajmniej w ułamku potrzeby monitoringu położenia (sytuacji) organizacji mniejszości polskich za granicą („Rządowy program współpracy...” 2015, s. 7). Diagnoza, w tym przypadku czasowo punktowa, choć podmiotowo i geograficznie szeroko zakrojona, jest zapewne dalej wybiórcza, niemniej dotyczy istotnego fragmentu rzeczywistości społecznej polskiej diaspory (polskich diaspor) i może być pomocna w projektowaniu oddziaływań mających na celu wspieranie zmiany społecznej czy tworzenia polityki polonijnej. Diagnoza ta ma względnie charakter genetyczny, gdyż dotyczy przyczyn zjawiska, które można określić jako stan organizacji imigranckich (Nowak, Nowosielski 2016). Ze względu na zakres badanych zjawisk nie rości sobie prawa do charakteru strukturalnego czy funkcjonalnego (por. Mucha 2018, s. 316 i inne), choć taki sposób prezentacji badanych zjawisk również ma miejsce w niektórych fragmentach niniejszego opracowania. W badaniach własnych wykorzystano głównie podejście ilościowe, uzyskując dane liczbowe dotyczące wielu aspektów funkcjonowania organizacji. Dzięki temu możliwe było wskazanie na ogólne charakterystyki polskich organizacji funkcjonujących w różnych krajach oraz zgrupowaniach krajów – tzw. grupach

geograficzno-funkcjonalnych. Zaproponowany podział na grupy dotyczy tylko wybranych zjawisk, tych, które wykazują zróżnicowanie w tym zakresie, tj. zaprezentowane są tylko charakterystyki potencjalnie ważne dla stanu organizacji, wykazujące się międzyklastrowym zróżnicowaniem. Takie podejście uzupełnia wiedzę uzyskaną przez innych badaczy zwykle przy wykorzystaniu metod jakościowych (np. studia przypadków, wywiady pogłębione), mówi o stanie ogólnym tych podmiotów i wskazuje na możliwe prawidłowości odnoszące się do nich. Kolejnym celem pracy jest więc określenie stanu organizacji, a dokładniej udziału różnych czynników warunkujących ten stan, czyli determinantów, które w badaniach empirycznych mają charakter konkretnych zmiennych mających udział w empirycznie uchwytym stanie organizacji. Dwa pierwsze cele zajął się ze względu na przyjęty model teoretyczny opisujący stan organizacji imigranckich (Nowak, Nowosielski 2016). Ponadto badania zostały tak pomyślane, aby empirycznie zweryfikować szereg poglądów na temat polskich organizacji etnicznych obecnych w literaturze³. Sformułowanie i weryfikacja empiryczna tych hipotez stanowi element uzupełniający diagnostyczny charakter pracy.

Monografia zasadniczo składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy dotyczy ogólnej specyfiki organizacji mniejszości narodowych/etnicznych, w tym organizacji imigranckich. Przedstawiono tu zwięźle teorie i wyniki badań odnoszące się do uwarunkowań funkcjonowania tych organizacji. Rozdziały drugi (metodologiczny), trzeci i czwarty bezpośrednio traktują o badaniach własnych, w tym przedstawiają ich wyniki. W tym celu zastosowano dwa zasadnicze podejścia: analizę rozkładu uzyskanych odpowiedzi oraz analizę porównawczą w trzech klastrach geograficzno-funkcjonalnych (rozdział trzeci). Ponadto przedstawiono analizy zmiennych istotnych dla stanu organizacji oraz zweryfikowano szereg hipotez dotyczących organizacji polskiej diaspory (rozdział czwarty). Rozdział piąty jest dyskusją zbudowaną wokół uzyskanych wyników i wybranej literatury. Ta część wykracza poza typową dyskusję wyników uzyskanych w badaniach własnych i stanowi również próbę zarysowania pomostu pomiędzy nowoczesnymi teoriami dotyczącymi organizacji, przy czym są to koncepcje zorientowane często wewnątrzorganizacyjnie, czasem wręcz na rolę poszczególnych

³ Literaturze naukowej bardzo różnej, poglądów częściej lub rzadziej podzielanych, w tym niektórych mających wręcz znamiona stereotypowych. Choć praca nie ma na celu zaadresowania treści stereotypów, to niektóre ze wspomnianych zagadnień obrosły wręcz takimi przekonaniem wśród części zainteresowanych. Tym bardziej warte są one empirycznej weryfikacji, lecz nie w duchu prostowania tych poglądów, ale dostarczenia dowodów empirycznych.

osób zaangażowanych w działania organizacji. Wydaje się bowiem, że do tej pory takie ujęcie nie było praktykowane, może poza zwróceniem uwagi na rolę kobiet czy liderów w polskich środowiskach imigranckich. Przede wszystkim jest to próba wskazania na niektóre zmiany dotyczące obecnie organizacje polskiej diaspory lub mogące nastąpić w niedalekiej przyszłości. Dlatego zawarto tu rozważania na temat tego, jak organizacje mogłyby efektywnie odpowiedzieć na wyzwania, które na nie czekają. Jest to więc rozdział zawierający pewne wskazania o potencjale aplikacyjnym.

Warto poczynić kilka uwag odnośnie do terminologii najczęściej pojawiającej się w pracy. Jeśli nie zasygnalizowano inaczej, gdzieś tam określenia takie jak: „organizacja polonijna”, „organizacja imigrancka”, „organizacja diaspory”, „organizacja migrancka” oraz „organizacja etniczna” należy traktować synonimicznie. Zabieg ten miał na celu uniknięcie nadmiernej liczby powtórzeń w tekście, choć być może terminami najbardziej trafnymi w poszczególnych przypadkach mogą być: „organizacja polonijna”, „organizacja imigrancka” czy „organizacja diaspory”. Trudno nie zdawać sobie sprawy z problemów terminologicznych i definicyjnych w tym zakresie (np. Lesińska 2018), ale poza zdefiniowaniem badanych zjawisk niniejsza praca nie rości sobie praw do rozwiązania tych dylematów. Wskazano jednak na terminy „diaspora” oraz „organizacje diaspory” jako najbardziej użyteczne. Nie jest to oczywiście rozwiązanie innowacyjne czy niewywołujące kontrowersji, również wśród samych zainteresowanych (np. Lesińska 2018; Walaszek 2001), lecz potrzebne już na wstępnym etapie. Dotychczasowy dorobek naukowy, jak i szerszą praktykę dyskursywną w zakresie polskich organizacji etnicznych trudno uznać za konkluzywne. Nie oznacza to, że pewne rozgraniczenia nie zostaną poczynione (zob. rozdział pierwszy). Pokonanie impasu w tym zakresie wymagałoby wysiłku zbiorowego w celu wypracowania konsensusu i dokonania rozgraniczeń tam, gdzie jest to możliwe. Dla konieczności poczynienia przynajmniej roboczych rozstrzygnięć autor stoi na stanowisku, że w przypadku tak szeroko zakrojonego zarówno z punktu widzenia przedmiotowego, jak i geograficznego ujęcia organizacji najtrafniejsze będzie zastosowanie terminu „organizacje polskiej diaspory”. Termin ten można uznać za nadrzędny w stosunku do pozostałych obecnych w obiegu naukowym, gdyż określenie „polska diaspora” wydaje się pojęciem najszerszym (Ministerstwo Spraw Zagranicznych b.d.). Rozdział pierwszy oraz ustalenia dotyczące podziału na grupy geograficzno-funkcjonalne (zob. rozdział trzeci) mają dostarczyć argumentów na rzecz takiego ujęcia. Nie współgra to w ścisły sposób z samą terminologią stosowaną w modelu eksplanacyjnym, który był punktem wyjścia badań empirycznych – model ten dotyczy

bowiem „organizacji imigranckich”. Natomiast nie umniejsza to możliwości jego aplikacji, na co wskazuje dyskusja samego modelu (zob. rozdział pierwszy).

Ze względu na czas, kiedy prowadzono badania empiryczne oraz przygotowywano część teoretyczną i analizę uzyskanych wyników, oraz na wstępie tej pracy warto również zaznaczyć, w jakiej relacji czasowej i merytorycznej opracowanie to pozostaje w stosunku do pandemii COVID-19 oraz wywołanego nim koronakryzysu, rozumianego nie tylko w kategoriach zagrożenia zdrowia publicznego, ale również jako szerokie zjawisko socjoekonomiczne o daleko idących następstwach w obszarze m.in. migracji czy szerzej mobilności. Badania empiryczne przeprowadzone były w całości przed wybuchem pandemii, natomiast przygotowywanie niektórych fragmentów teoretycznych oraz analiza i omówienie uzyskanych wyników przebiegały już podczas jej trwania. Z oczywistych względów będzie to więc obraz organizacji diaspory polskiej sprzed 2020 r., który to rok bez wątpienia odbił się również na ich działalności, jak i być może na szeroko pojętej kondycji niejednej polskiej zbiorowości diasporycznej.

W tym miejscu chciałem okazać szczególną wdzięczność tym organizacjom, które wyraziły chęć udziału w badaniu stanu polskich organizacji imigranckich. Zdaję sobie sprawę, że wypełnienie kwestionariusza składającego się z wielu pytań było zadaniem pracochłonnym. Wyrazy wdzięczności kieruję również do osób działających w tych organizacjach, które podjęły próbę wypełnienia kwestionariusza ankiety, ale z takich powodów, jak ograniczenie czasowe, bariera językowa czy trudność w dotarciu do potrzebnych informacji, zwróciły niekompletny kwestionariusz, który nie mógł być włączony do analiz. Dziękuję w dalszej kolejności tym osobom, które w związku z badaniami podjęły ze mną chęć korespondencji czy rozmowy. Kontakt ten umożliwił doprecyzowanie niektórych kwestii merytorycznych i był cenny z punktu widzenia całokształtu badania. Ponadto niejednokrotnie było to bardzo wartościowe doświadczenie, nie tylko z badawczego punktu widzenia. Uzyskałem dzięki temu wgląd w różne procesy społeczne na styku życia organizacyjnego, polityki i emigranckiej codzienności w wielu krajach. Wyrazy wdzięczności kieruję również do osób, które pomogły w różnoraki sposób podczas przygotowywania badań empirycznych czy powstawania książki. Są to: dr hab. Franciszek Czech; dr Małgorzata Kołaczek; dr hab. Michał Nowosielski; dr Paweł Plichta; dr hab. Andrzej Porębski, prof. UJ; prof. dr hab. Dorota Praszałowicz; dr Krzysztof Strzałka oraz dr hab. Katarzyna Warmińska-Zygmunt, prof. UEK. Za sporządzenie bardzo wnikliwych recenzji pragnę podziękować dr. hab. Mariuszowi Dziegłowskiemu, prof. UP, oraz prof. dr. hab. Tadeuszowi Palecznemu.

LITERATURA

- Alba, R., Nee, V. (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *The International Migration Review*, 31(4), s. 826–874. <https://doi.org/10.2307/2547416>.
- Alstete, J.W. (2008). Aspects of entrepreneurial success. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 15(3), s. 584–594. <https://doi.org/10.1108/14626000810892364>.
- Anacka, M., Okólski, M. (2010). Direct demographic consequences of post-accession migration for Poland. W: Black, R., Engbersen, G., Okólski, M., Panțiru, C. (red.), *A continent moving West? EU enlargement and labour migration from Central and Eastern Europe*, s. 141–163. Amsterdam: IMISCOE Research, Amsterdam University Press.
- Babiński, G. (1986). *Więź etniczna a procesy asymilacji. Przemiany organizacji etnicznych. Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*. Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Babiński, G. (2004). *Metodologia a rzeczywistość społeczna. Dylematy badań etnicznych*. Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«.
- Babiński, G. (2009). *Polonia w USA na tle przemian amerykańskiej etniczności*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Bakker, A.B., Tims, M., Derks, D. (2012). Proactive personality and job performance: The role of job crafting and work engagement. *Human Relations*, 65(10), s. 1359–1378. <https://doi.org/10.1177/0018726712453471>.
- Bailom, F., Matzler, K., Tschernernjak, D. (2009). *Jak utrwalić sukces. Co wyróżnia najlepsze przedsiębiorstwa*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Bateman, T.S., Crant, J.M. (1993). The proactive component of organizational behavior: A measure and correlates. *Journal of Organizational Behavior*, 14(2), s. 103–118. <https://doi.org/10.1002/job.4030140202>.
- Batliwala, S. (2002). Grassroots movements as transnational actors: Implications for global civil society. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 13, s. 393–409. <https://doi.org/10.1023/A:1022014127214>.
- Berg, J.M., Dutton, J.E., Wrzesniewski, A. (2013). Job crafting and meaningful work. W: Dik, B.J., Byrne, Z.S., Steger, M.F. (red.), *Purpose and meaning in the workplace*, s. 81–104. Washington, D.C.: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14183-005>.
- Berry, J.W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. W: Chun, K.M., Balls Organista, P., Marín, G. (red.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research*, s. 17–37. Washington, D.C.: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10472-004>.

- Bhopal, R.S. (2020). COVID-19: Immense necessity and challenges in meeting the needs of minorities, especially asylum seekers and undocumented migrants. *Public Health*, 182, s. 161–162. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.04.010>.
- Bieniecki, M., Pawlak, M. (red.) (2012). *Laboratoria integracji. Obserwacje i notatki praktyczne*. Gliwice: Caritas Polska.
- Bijak, J., Kicingier, A., Kupiszewska, D., Kupiszewski, M. (2008). Long-term international migration scenarios for Europe, 2002–2052. W: Bonifazi, C., Okólski, M., Schoorl, J., Simon, P. (red.), *International migration in Europe. New trends and new methods of analysis*, s. 129–151. Amsterdam: IMISCOE Research, Amsterdam University Press.
- Bland, J.M., Altman, D.G. (1995). Multiple significance tests: The Bonferroni method. *BMJ*, 310(6973), s. 170. <https://doi.org/10.1136/bmj.310.6973.170>.
- Braham, P., Zargani, A. (2003). Diaspora. W: Bolaffi, G., Bracalenti, R., Braham, P., Gindro, S. (red.), *Dictionary of race, ethnicity & culture*, s. 73–76. London: SAGE Publications. <https://www.doi.org/10.4135/9781446220375.n58>.
- Brandsen, T., Pestoff, V. (2006). Co-production, the third sector and the delivery of public services. *Public Management Review*, 8(4), s. 493–501, <https://doi.org/10.1080/14719030601022874>.
- Breton, R. (1964). Institutional completeness of ethnic communities and the personal relations of immigrants. *American Journal of Sociology*, 70(2), s. 193–205. <https://doi.org/10.1086/223793>.
- Brown, S.K., Bean, F.D. (2006). *Assimilation models, old and new: Explaining a long-term process*. *Migration Information Source*. Dostęp: 28.08.2020, <https://www.migrationpolicy.org/article/assimilation-models-old-and-new-explaining-long-term-process>.
- Cai, Z., Parker, S.K., Chen, Z., Lam, W. (2019). How does the social context fuel the proactive fire? A multi-level review and theoretical synthesis. *Journal of Organizational Behavior*, 40(2), s. 209–320. <https://doi.org/10.1002/job.2347>.
- Castles, S., Miller, M.J. (2011). *Migracje we współczesnym świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Chałasiński, J. (1976). Polonia Amerykańska. W: Thomas, W.I., Znaniecki, F., *Chłop polski w Europie i Ameryce*. Tom 1. *Organizacja grupy pierwotnej*, s. 7–29. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Charycka, B., Gumkowska, M., Bednarek, J. (2022). *Kondycja organizacji pozarządowych 2021*. Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor.
- Chodubski, A. (2011). Wektory współczesnych przeobrażeń życia kulturowego Polonii amerykańskiej. *Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość*, 8, s. 9–29.
- Chodubski, A. (2013). O przywództwie polonijnym w rzeczywistości globalizacji świata. *Przegląd Politologiczny*, 1, s. 35–48.
- Chung, A.Y. (2005). 'Politics without the politics': The evolving political cultures of ethnic non-profits in Koreatown, Los Angeles. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(5), s. 911–929. <https://doi.org/10.1080/13691830500177701>.
- Cichocki, P. (2020). *Polskie organizacje imigranckie w Europie – raport z badania techniką sondażu internetowego*. Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami UW.
- Cohen, R. (2008). *Global diasporas. An introduction* (2nd edition). London, New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203928943>.

STRESZCZENIE

Monografia przedstawia stan i perspektywy rozwoju organizacji polskiej diaspory działających w 36 państwach leżących na 6 kontynentach. Przeprowadzone badania mały dostarczyć aktualnych informacji o szerokim spektrum zjawisk społecznych, politycznych i kulturowych pozostających w związku z funkcjonowaniem organizacji, ale przede wszystkim umożliwić jak najpełniejszy opis ich charakterystyk. Pierwszy cel, który jest stawiany w pracy, ma charakter eksploracyjny i jednocześnie diagnostyczny, sprowadza się do zaprezentowania stanu tych organizacji. Przedstawiono badane organizacje globalnie, a także z uwzględnieniem ich geograficzno-funkcjonalnego zróżnicowania, co ma na celu ukazanie ich odmienności na poziomie klastrów państw. Drugi cel dotyczy określenia stanu organizacji oraz czynników warunkujących ten stan, z punktu widzenia obecnego w literaturze przedmiotu modelu eksplanacyjnego organizacji imigranckich. Dodatkowo dokonano weryfikacji hipotez powstałych w trakcie analizy dotychczasowej literatury z zakresu polskich organizacji imigranckich. Weryfikacja tych hipotez została dokonana na szerokiej i zróżnicowanej próbie. Uzyskane wyniki świadczą o bardzo złożonej sytuacji badanych organizacji, ale również stawiają niektóre dotychczasowe przekonania o nich w nieco zmienionym świetle. Wyniki uzupełnione są dyskusją, która dotyka głównych wątków badawczych, ale również proponuje alternatywne wewnątrzorganizacyjne spojrzenie na zmieniające się organizacje polskiej diaspory.

Słowa kluczowe: organizacje imigranckie, polska diaspora, badania porównawcze

SUMMARY

Polish diaspora organisations

Current conditions and future perspectives of development

The book presents the current conditions and the future perspectives of development of Polish diaspora organisations. To achieve this goal, a wide-ranging study in 36 countries, on six continents, was employed. The survey delivered an up-to-date information concerning a comprehensive spectrum of social, political, and cultural phenomena determining the functioning of these organisations. Still, the first goal, both explanatory and diagnostic, was to build a coherent view of Polish immigrant organisations. The organisations were presented from a global perspective, but also with a consideration of their geographic and functional differences. The second objective of the work was to examine the state of the organisations from a perspective of an explanatory model describing the state of immigrant organisations present in the source literature. In addition, another task was to verify hypotheses drawn from the analysis of the available literature on Polish immigrant organisations. A broad sample created a chance for an adequate testing environment. The obtained results showed a very complex situation of the surveyed organisations, but also shed a new light on some of the aspects of their functioning. The discussion utilizes main insights from the study of the changing Polish diaspora organisations and puts emphasis on an intra-organisational perspective of their functioning.

Keywords: immigrant organisations, Polish diaspora, comparative studies

Organizacje zakładane przez Polaków oraz osoby polskiego pochodzenia poza granicami kraju stanowią nadal ważny element życia diaspory. Dzieje się tak mimo dotykających ich różnych przemian – w tym zanikania. Książka opisuje stan wielu z tych organizacji oraz omawia kontekst społeczny, polityczny i kulturowy, w którym funkcjonują. Proponowane analizy przedstawiają organizacje w sposób zbiorczy oraz – alternatywnie – w podziale na grupy geograficzno-funkcjonalne: Ameryki i Nowy Świat, Europę Środkowo-Wschodnią, Południowo-Wschodnią i obszar poradziecki. Monografię zamyka podsumowanie uzyskanych wyników w formie dyskusji, które wykracza poza przeprowadzone badania i nakreśla m.in. wewnątrzorganizacyjne spojrzenie na te podmioty.

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-760-6

